

ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ КРАЇНИ

Подмарьов О.Ю., аспірант кафедри міжнародних економічних відносин
Сумський державний університет, м. Суми
вул. Петропавлівська, 57, м. Суми, 40000, Україна
Podmar79@gmail.com

У статті досліджуються теоретичні основи інвестиційної діяльності та її податкового регулювання. Автором визначено місце податкового стимулювання економічної діяльності, що дозволило обґрунтувати комплекс об'єктивних, суб'єктивних та імовірнісних зв'язків у системі економічних відносин «держава - платник податків» і «платник податків-платник податків». Також, автором було досліджено методологічні засади організації податкового стимулювання і побудовано концептуальну структурну модель, що включає мету, об'єкт, суб'єкт, принципи, методи, функції, інструментарій, моделі політик стимулювання та стратегічні та тактичні цілі. У концептуальному підході відносно податкового стимулювання інвестиційної активності в Україні, який подано автором, здійснено спробу визначити ряд базових складових (важелів) податкового механізму, методів і засобів рішення його стратегічних завдань. У статті подано авторське визначення «податкового стимулювання», яке пропонується розглядати як цілеспрямовані дії органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо встановлення в податковому законодавстві і реальному наданню податкових пільг та інших заходів податкового характеру, що поліпшують майнове або економічне становище окремих категорій платників податків або платників зборів для створення економічної зацікавленості здійснення ними економічної діяльності. Найбільш характерними інструментами, що використовуються для податкового стимулювання економічної діяльності є: податковий інвестиційний кредит (у вигляді відстрочення або розстрочення погашення податкових зобов'язань на період реалізації відповідного проекту); спеціальні механізми оподаткування дивідендів; застосування прискореної амортизації; введення спеціальних режимів оподаткування (у межах спеціальних економічних зон і територій пріоритетного розвитку) та ін.

Ключові слова: податок, державне регулювання економіки, податкове стимулювання, податкові інструменти, економічний розвиток.

DOI: 10.21272/ 1817-9215.2018.4-9

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасні механізми розвитку економічних систем під впливом ринкових перетворень диктують необхідність реформування існуючих підходів до забезпечення фінансових ресурсів держави. Нестабільна економічна та політична ситуація у світі, що посилюється негативними наслідками економічних та фінансової кризи, вимагає більшої уваги керівництва країн до процесів стабілізації економічного зростання. Темпи сучасного розвитку країн доводять, що інвестиції, як складова інноваційної моделі економічного розвитку, дозволяють покращити та забезпечити стає економічне зростання. Відповідно, інвестиції є важливим фактором розвитку як на державному, так і на регіональному рівнях; а інвестиційна діяльність, у свою чергу, є сукупністю практичних дій фізичних осіб, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій. Виходячи з того, що податкове регулювання інвестиційної діяльності є невід'ємною частиною державного регулювання інвестиційної діяльності у загальній системі інвестиційних відносин, можемо стверджувати, що проблема податкового регулювання економічної діяльності у інвестиційних відносинах є досить актуальною і потребує детального дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Фундаментальний внесок у розвиток уявлень про інвестиційну діяльність внесли такі зарубіжні вчені, як Л. Вальрас, Ф. Кене, А. Сміт, Д. Рікардо, К. Маркс, Дж. Кейнс, А. Лаффер, А. Маршалл, П. Самуельсон, Дж. Стігліц. Теоретико-методологічним і методичним аспектам інвестиційної діяльності та податкового регулювання інвестиційної діяльності присвячені роботи сучасних вітчизняних економістів: Р. Грінберга, В. Красницького, А. Сердюкова, І. Юрзінова, І. Майбурова, Н. Тюпакової, І. Коростелкіної, А. Аронова, В. Кашина, та ін. Зміст окремих

елементів податкового регулювання представлено у працях А. Бризгаліна, Е. Єрмакової, Г. Поляка, Н. Потапової, Е. Вилкувої, М. Романовського, Д. Черника, Т. Юткін, Є. Балацького, Л. Дуканич, В. Ковальова, Б. Сабантуй та ін. Дослідженню впливу податкового регулювання на соціально-економічний розвиток регіонів присвячені наукові праці Л. Мещерякової, Г. Журавльової, О. Гордєєвій, В. Колесникова, М. Бестаєва, І. Щербакової, Н. Зотикова, І. Філатової, Н. Сидорової, І. Виноградової, А. Дергачова, С. Зеленської, Р. Ельканова, Р. Магомедова і ін.

Разом з тим ряд теоретичних і прикладних питань по темі дослідження не має адекватного наукового вирішення. У їх числі: обґрунтування змісту податкового регулювання, розробка інструментарію регулювання податкових відносин і оцінка ефективності податкової політики на регіональному рівні.

Вітчизняні теорія і практика у цій предметній області недостатньо точно розвинені, і дослідження у більшості випадків носять фрагментарний характер.

Таким чином, вищеназвані факти обумовлюють необхідність комплексного підходу до дослідження податкового регулювання держави, що дозволяє з системних позицій обґрунтувати рішення у рамках податкової політики та оцінити її ефективність на регіональному рівні. Названі обставини визначили вибір теми, мети і завдання, об'єкт і предмет цього дослідження.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою цієї роботи є дослідження теоретичних основ інвестиційної діяльності та місця податкового стимулювання економічної діяльності у системі економічних відносин.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інвестиційна діяльність, по суті, полягає у пошуку інвестиційних ресурсів, виборі найбільш продуктивних інвестиційних об'єктів, розвитку інвестицій програмі, аналіз інвестиційного проєкту, побудова інвестиційного портфеля, реалізація інвестицій. Відповідно, інвестиційна діяльність впливає на темпи економічного зростання як країни в цілому, так і її регіонів, хоча вона потребує значного державного регулювання.

За останні двадцять років Україна створила сприятливі умови для просування інвестиційної діяльності. Таким чином, створено певну правову основу [1, 10-12], яка визначає основні механізми реалізації інвестиційної політики в країні. Але, незважаючи на позитивні тенденції на рівні державного регулювання, стан інвестиційної діяльності залишається на надзвичайно низькому рівні, що суттєво ускладнюється постійним зменшенням інвестиційних ресурсів [2].

Серед основних причин зниження активності інвесторів - обмежені внутрішні заощадження та неможливість відновлення капітальних інвестицій. Рівень прямих інвестицій вважається показником інвестиційної діяльності будь-якої держави. Існує багато визначень інвестиційної діяльності. Загалом можна вважати, що інвестиційна діяльність - це комплекс заходів і дій фізичних та юридичних осіб, які вкладають власні кошти (у матеріальній, фінансовій або іншій майновій формі) з метою отримати прибуток.

Думка вченого Панчишина С. М. є досить загальною і визначає інвестиційну діяльність як сукупність рішень та відповідних дій, скерованих на перетворення заощаджень у інвестиції [5].

На думку Щукіна Б. М., інвестиційна діяльність є процесом організації інвестування в реально існуючих у країні умовах господарювання. Вчений стверджує, що в процесі інвестування визначається модель поведінки інвестора щодо нарощування свого капіталу [5, с.13]. Подібної думки дотримується Білолипецький В.Г., який визначає інвестиційну діяльність як проєктну, організаційну, управлінську, контрольну роботу, що виконується в інтересах планової реалізації інвестицій [5].

Іванов Г. І. під інвестиційною діяльністю розуміє діяльність із формування, розміщення, вкладення, трансформації і відшкодування інвестицій, включаючи управління ними і всією системою інвестиційних відносин.

Заслугують на увагу і напрацювання Костюкевича Р.М., який в макроекономічному аспекті визначає рівень інвестиційної діяльності темпами економічного розвитку країни [5].

Разом з тим більша частина дослідників пов'язує інвестиційну діяльність в першу чергу з отриманням прибутку. Зокрема, Федоренко В. Г. трактує інвестиційну діяльність як комплекс дій фізичних та юридичних осіб, які вкладають власні кошти з метою отримати прибуток [5].

Гончаренко Л. П. під інвестиційною діяльністю розуміє вкладання інвестицій та здійснення практичних дій з ціллю отримання прибутку чи отримання позитивного ефекту.

Черваньова Д. М. визначає інвестиційну діяльність як комплекс заходів і практичних дій юридичних та фізичних осіб (українських або іноземних), а також держави щодо здійснення інвестицій у будь-якій формі з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту [3].

Погасій С.О. розглядає інвестиційну діяльність більш обширно, характеризує її процесом пошуку необхідних інвестиційних ресурсів, вибору ефективних об'єктів (інструментів) інвестування, формування збалансованої за вибраними параметрами інвестиційної програми (інвестиційного портфеля) і забезпечення її реалізації [4].

Ковтун Н. В. стверджує, що інвестиційна діяльність є сукупністю заходів та послідовних практичних дій з боку суб'єктів інвестиційної діяльності, які пов'язані з реалізацією інвестиційних намірів з метою отримання доходу.

Разом із тим Череп А. В. та Рурка І. Г. розглядають інвестиційну діяльність не просто як вкладання наявних ресурсів з метою отримання прибутку, а як важливу складову міжнародного руху капіталу, яка здатна забезпечити міграцію капіталу з однієї країни в іншу, а також прискорювати цю міграцію в одних сферах світового господарства, та уповільнювати в інших [4].

Можна погодитись з думкою Є.А. Стефановича, що сьогодні інвестиційна діяльність - це комплекс заходів держави, фізичних та юридичних осіб, спрямований на ефективне розміщення ресурсів з метою отримання очікуваного ефекту. Ефектом може бути не лише прибуток, а й, наприклад, розбудова інфраструктури, покращення умов життя населення тощо [4].

Протилежної точки зору притримується Дука А.П., вважаючи поняття «інвестиційна діяльність» набагато ширшим оскільки вона являє собою цілеспрямовано здійснюваний процес пошуку необхідних інвестиційних ресурсів, вибору ефективних об'єктів (інструментів) інвестування, формування збалансованої за обраними параметрами інвестиційної програми або портфеля та забезпечення ефективності їх реалізації [4, с. 63].

Інвестор - це суб'єкт інвестиційної діяльності, який приймає рішення та вкладає власні, позичені й залучені кошти в об'єкти інвестиційної діяльності.

Суб'єктами інвестиційної діяльності можуть бути державні органи влади, фізичні та юридичні особи України та інших держав.

Об'єктом інвестиційної діяльності є майно в різних формах, на яке витрачено інвестиції та яке використовується для отримання прибутку: основні та оборотні кошти, цінні папери, науково-технічна продукція, інтелектуальні цінності, майнові права.

Адекватний механізм інвестицій зумовлює як приплив капіталу в країну, так і темпи її зростання економічного розвитку. Для того, щоб визначити місце та роль інвестицій в економіці країни, вважаємо за необхідне дослідити визначення поняття «інвестиції». Інструменти податкового регулювання інвестиційної діяльності зазначені на рисунку 1.

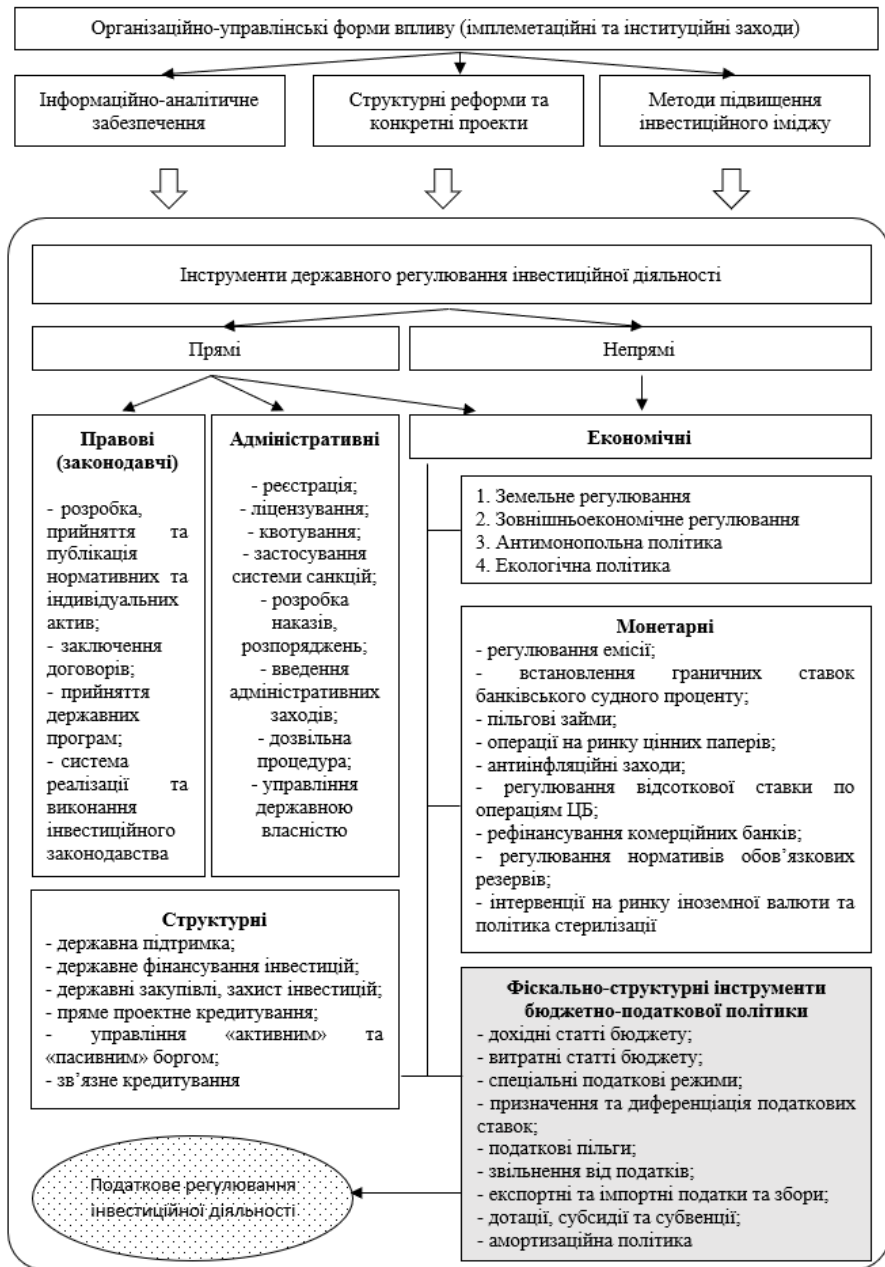

Рисунок 1 – Інструменти податкового регулювання інвестиційної діяльності (авторська розробка)

Поняття «податкове регулювання», що пов'язане з інвестиціями, можна знайти в роботі В. І. Грушко і Л. О. Кошембар [3, с. 92]. При цьому автори дають таке визначення наведеному поняттю. «Під податковим регулюванням інвестиційної активності слід розуміти здійснення державою з допомогою механізмів оподаткування певних заходів, спрямованих на поліпшення умов інвестиційної діяльності, зокрема на впорядкування обсягів, якості й напрямів інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання всіх форм власності, досягнення рівноваги між попитом і пропозицією на інвестиційному ринку».

Податкове регулювання інвестиційної діяльності - це система фінансово-економічних, організаційно-правових та інформаційних заходів, що здійснюється на макро-, мезо- і мікрорівні державними і місцевими установами за допомогою різних податкових інструментів для забезпечення можливості інвестиційної діяльності суб'єктами підприємництва в масштабах і термінах, які відповідають їх інтересам та інтересам розвитку всього суспільства.

Суб'єктом податкового регулювання інвестиційної діяльності виступають державні установи й організації, які від імені держави здійснюють відповідну податкову політику, застосовують різні методи, способи та інструменти податкового впливу на інвестиційну діяльність суб'єктів підприємництва.

Податкове регулювання інвестиційної діяльності ґрунтується на відповідних податках чи зборах. Як зазначає В.Є. Новицький: «Податки є не просто одним із економічних важелів, за допомогою яких держава впливає на ринкову економіку ззовні, реалізуючи функції соціального балансування, забезпечуючи певний перерозподільний мінімум і підтримуючи діяльність суспільних інститутів. Податкова система в сукупності інструментів та регуляторно-владних інститутів є потужним механізмом управління економікою в умовах ринку й забезпечення обраних пріоритетів розвитку».

Податкове регулювання інвестиційної діяльності здійснюється з допомогою комплексу спеціальних інструментів. Під такими інструментами автори розуміють сукупність податків, зборів та обов'язкових платежів, методів та способів їх застосування, розміри ставок оподаткування, податкову базу, терміни та механізм сплати податків, податкове навантаження на дохід суб'єкта підприємництва, пільги щодо оподаткування, системи державних перевірок реальності сплати податків [5, с.61].

Тому, на нашу думку, під податковим стимулюванням слід розуміти цілеспрямовані дії органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо встановлення в податковому законодавстві і реальному наданню податкових пільг та інших заходів податкового характеру, що поліпшують майнове або економічне становище окремих категорій платників податків або платників зборів для створення економічної зацікавленості здійснення ними економічної діяльності.

Виходячи з вище запропонованого визначення, можемо сказати, що податкове стимулювання економічної діяльності здійснюється за рахунок відповідних методи податкового стимулювання економічної діяльності - конкретних прийомів і способів, що використовуються в нормотворчій діяльності при встановленні податкових пільг та інших заходів податкового характеру, спрямованих на надання майнових чи інших економічних пріоритетів окремим категоріям платників податків або зборів.

Пропонуємо схематично (рисунок 2) згенерувати концептуальну модель податкового стимулювання інвестиційної діяльності, яка б акумулювала у своїй структурі мету, об'єкт, суб'єкт, принципи, методи, функції, інструментарій, моделі політик стимулювання економічної діяльності та стратегічні та тактичні цілі.

У концептуальному підході відносно податкового стимулювання економічної діяльності, який подано автором, здійснено спробу визначити ряд базових складових (важелів) податкового механізму, методів і засобів рішення його стратегічних завдань.

Податкове стимулювання економічної діяльності здійснюється з допомогою комплексу спеціальних інструментів [4, с. 31].

Під такими інструментами слід розуміти зміну елементів податку чи реструктуризацію податкової системи країни з метою підвищення або пригнічення інвестиційної активності залежно від кон'юнктури інвестиційного ринку.

Використання податкових засобів та механізмів з метою стимулювання економічної діяльності є встановленим фактом в більшості інноваційно розвинутих країн. Постає питання про ефективність такого стимулювання загалом та за умов становлення та розвитку національної інноваційної економіки на теренах нашої держави.

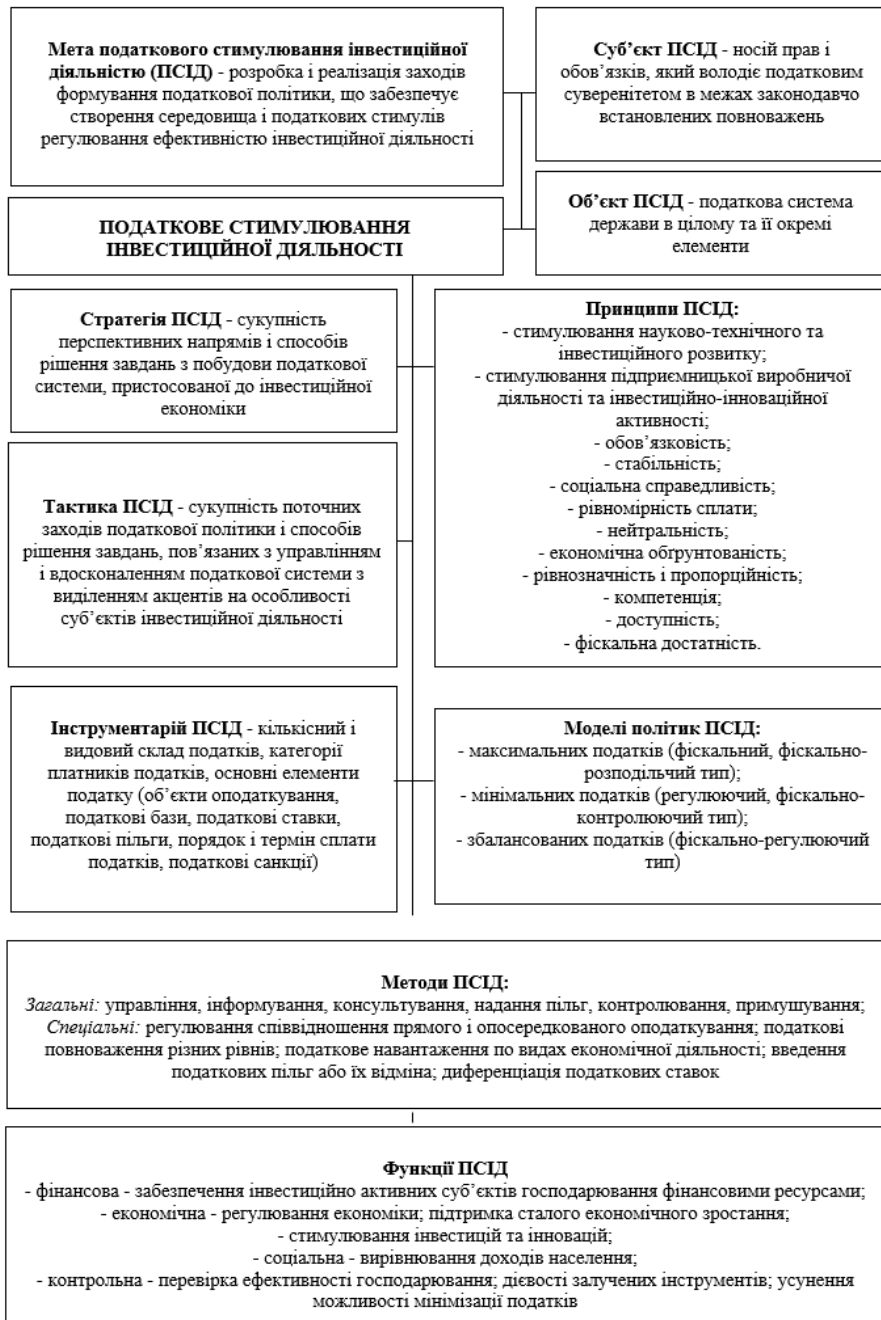

Рисунок 2 – Концептуальна структурна модель ПСІД (авторська розробка)

Крім того, слід окремо зазначити, що найбільш характерними інструментами, що використовуються для податкового стимулювання економічної діяльності, є: податковий інвестиційний кредит (у вигляді відстрочення або розстрочення погашення податкових зобов'язань на період реалізації відповідного проекту); спеціальні механізми оподаткування дивідендів; застосування прискореної амортизації; введення спеціальних режимів оподаткування (у межах спеціальних економічних зон і територій пріоритетного розвитку) та ін.

ВИСНОВКИ

Отже, податки як інструмент впливу держави на розвиток економіки відіграють найважливішу роль. Тому, задача підвищення інвестиційної активності господарських суб'єктів обумовлює необхідність розробки ефективних інструментів податкового регулювання і стимулювання економічної діяльності. Між тим, світовий досвід показує, що рішення проблеми істотного зростання інвестицій в розвиток економіки неможливе без зміцнення прав і відповідальності регіональних і місцевих органів влади, в тому числі і в податковій області.

До найбільш істотних результатів, що визначають наукову новизну, автором віднесено наступні положення:

1. Визначено місце податкового стимулювання економічної діяльності, що дозволило обґрунтувати комплекс об'єктивних, суб'єктивних та імовірнісних зв'язків у системі економічних відносин «держава - платник податків» і «платник податків-платник податків»

2. Методологічні засади організації податкового стимулювання шляхом побудови концептуальної структурної моделі, що включає мету, об'єкт, суб'єкт, принципи, методи, функції, інструментарій, моделі політик стимулювання та стратегічні та тактичні цілі. У концептуальному підході відносно податкового стимулювання інвестиційної активності в Україні, який подано автором, здійснено спробу визначити ряд базових складових (важелів) податкового механізму, методів і засобів рішення його стратегічних завдань.

3. Сутність поняття «податкове стимулювання», яке пропонується розглядати як цілеспрямовані дії органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо встановлення в податковому законодавстві і реальному наданню податкових пільг та інших заходів податкового характеру, що поліпшують майнове або економічне становище окремих категорій платників податків або платників зборів для створення економічної зацікавленості здійснення ними економічної діяльності (в контексті дисертаційного дослідження - інвестиційної діяльності).

SUMMARY

The theoretical bases of investment activity and tax regulation of investment activity are investigated in the article. The author of the article identified the place of tax stimulation of economic activity, which allowed to substantiate the complex of objective, subjective and probabilistic relations in the system of economic relations "state - taxpayer" and "taxpayer - taxpayer". The author also explored the methodological foundations of tax incentive organization and developed a conceptual structural model that includes the goal, object, subject, principles, methods, functions, tools, incentive policy models, and strategic and tactical goals. In the conceptual approach to tax stimulation of investment activity in Ukraine, submitted by the author, an attempt was made to identify a number of basic components (levers) of the tax mechanism, methods and means of solving its strategic objectives. The article defines the author's definition of "tax incentive", which is proposed to be considered as a deliberate action of state authorities and local self-government bodies to establish in tax legislation and provide tax benefits and other measures of a tax nature that improve the property or economic status of individual categories or categories of taxes. taxpayers to create economic interest in their economic activity. Tax stimulation of economic activity is carried out with the help of a set of special instruments.

Such instruments should be understood to mean changes in the elements of the tax or restructuring of the country's tax system in order to increase or suppress investment activity depending on the conditions of the investment market. The most typical instruments used for tax stimulation of economic activity are: tax investment credit (in the form of deferral or installment of repayment of tax liabilities for the period of realization of the respective project); special dividend taxation mechanisms; the use of accelerated depreciation; introduction of special tax regimes (within special economic zones and territories of priority development), etc.

Keywords: tax, state regulation of the economy, tax incentives, tax instruments, economic development.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Jorgenson D.W. Capital Theory and Investment Behavior / Jorgenson D.W. // American Economic Review. - May 1963. - №53. P. 247-259.
2. Дюрядін В. П. Податковий механізм фінансового оздоровлення підприємств: теоретичні аспекти / В. П. Дюрядін, А. М. Леміш // Економіка Криму. – 2004. – № 12. – С. 25-28
3. Крисоватий А. І. Новітня парадигма преференційного оподаткування : монографія / Андрій Ігорович Крисоватий, Галина Василівна Василевська. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 260 с. С. 25-27
4. Соколовська А. Теоретичні засади визначення податкового навантаження та рівня оподаткування економіки / Соколовська А. // Економіка України. – 2006. – №7.- С. 5
5. Чистов С. М. Державне регулювання економіки. Навчальний посібник. – К.: КНЕУ, 2002. – 208с.